

uno modo per modum eundem, quo est in agente; sicut est in omnibus agentibus univocis, ut calidum facit calidum, et ignis generat ignem: alio modo per modum diversum a modo quo est in agente; sicut est in omnibus agentibus aequivocis, in quibus quandoque contingit, quod in agente est forma spiritualiter, quae in patiente materialiter recipitur; sicut forma, quae est in domo facta per artificem, est materialiter in ipsa, et in mente artificis est spiritualiter: quandoque vero e contrario est materialiter in agente, et recipitur spiritualiter in patiente; sicut albedo materialiter est in pariete, a quo recipitur, spiritualiter in pupilla, et in medio deferente. Et similiter est in proposito, quia species, quae materialiter est in igne, recipitur spiritualiter in corporibus damnatorum: et sic ignis sibi assimilabit damnatorum corpora; nec tamen ea consumet.

AD TERTIUM dicendum, quod, secundum Philosophum in lib. de Proprietatibus Element. (*aliquant. a princ.*), « nullum animal in igne vivere potest »; Galenus etiam in lib. de Simplicibus Medicamentis dicit, quod « nullum corpus est, quod tandem ab igne non consumatur », quamvis quandoque quaedam corpora sint, quae ad horam in igne sine laesione permaneant, ut patet de ebano: quod autem inducitur de salamandra, non potest omnino esse simile, quia non posset perseverare finaliter in igne sine corruptione, sicut corpora damnatorum in inferno. Neque tamen oportet, quod quia corpora damnatorum ab igne inferni per corruptionem aliquam non laedentur, propter hoc ab igne non affligantur, quia sensibile non solum natum est delectare, vel affligere sensum, secundum quod agit actione naturae confortando, vel corrumpendo organum, sed etiam secundum quod agit actione spirituali; quia quando sensibile est in debita proportione ad sentiendum, delectat; e contrario autem quando se habet in superabundantia, vel defectu: unde et colores medii, et voces consonantes sunt delectabiles; inconsonantes autem offendunt auditum.

AD QUARTUM dicendum, quod dolor non separat animam a corpore, secundum quod manet tantum in potentia animae, cuius est dolere, sed secundum quod ad passionem animae mutatur corpus a sua naturali dispositione; secundum modum quo videmus quod ex ira corpus calescit, et ex timore frigescit: sed post resurrectionem corpus non poterit transmutari a sua naturali dispositione, ut ex dictis patet (*art. praec.*); unde quantuscumque sit dolor, animam a corpore non separabit.

QUAESTIO LXXXVII.

DE COGNITIONE QUAM HABEBUNT RESUSCITATI IN IUDICIO RESPECTU MERITORUM, ET DEMERITORUM, IN TRES ARTICULOS DIVISA.

Post haec agendum est de his quae sequuntur resurrectionem: quorum prima consideratio erit de cognitione, quam habebunt resuscitati in iudicio respectu meritorum, et demeritorum: *secunda* de ipso iudicio generali, ac tempore, et loco, in quo erit: *tertia* de iudicantibus, et iudicatis: *quarta* de

forma, in qua iudex veniet ad iudicandum: *quinta* de statu mundi, et resurgentium post iudicium.

Circa primum quaeruntur tria.

Primo. Utrum cognoscet quilibet homo in iudicio omnia peccata sua.

Secundo. Utrum poterit quilibet legere omnia, quae sunt in conscientia alterius.

Tertio. Utrum omnia merita, et demerita uno intuitu quis videre poterit.

ARTICULUS I.

376

UTRUM POST RESURRECTIONEM QUILIBET COGNOSCET PECCATA, QUAE FECIT.

(*S. Thom. 4. Dist. 43. art. ult. q. 2. et seq.*).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod post resurrectionem non cognoscet quilibet omnia peccata, quae fecit: omne enim quod cognoscimus, vel de novo per sensum accipimus, vel de thesauro memoriae educitur: sed homines post resurrectionem sua peccata non poterunt sensu percipere, quia iam transierunt; sensus autem est tantum praesentium: multa etiam peccata a memoria peccantis exciderunt, quae non poterunt de thesauro memoriae educi; ergo non omnium peccatorum, quae fecit, resurgens cognitionem habebit.

2. PRAETEREA. Sicut in litera dicitur (*4. Dist. 43.*), « libri conscientiae quidam sunt, in quibus merita singulorum leguntur »: sed in libris non potest aliquid legi, nisi ejus nota contineatur in libro: notae autem quaedam remanent peccatorum in conscientia, ut patet Rom. 2. in Gloss. (*Origen. sup. illud: Testimonium reddente, etc.*), quae non videntur aliud esse, quam reatus, vel macula: cum ergo multorum peccatorum macula, et reatus a multis sit deletus per gratiam, videtur quod non omnia peccata, quae fecit, possit aliquis in sua conscientia legere; et sic idem quod prius.

3. PRAETEREA. « Crescente causa, crescit effectus »: sed causa, quae facit nos dolere de peccatis, quae ad memoriam revocamus, est charitas; cum ergo in sanctis resurgentibus sit perfecta charitas, maxime de peccatis dolebunt, si ea illis ad memoriam revocabuntur; quod non potest esse, quia *fugiet ab eis dolor, et gemitus (Apocal. 21.)*; ergo peccata eis propria ad memoriam non revocabuntur.

4. PRAETEREA. Sicut se habebunt resurgentes damnati ad bona, quae aliquando fecerunt, ita se habebunt resurgentes beati ad peccata, quae aliquando commiserunt: sed resurgentes damnati, ut videtur, cognitionem de bonis, quae aliquando fecerunt, non habebunt, quia per hoc eorum poena multum alleviaretur; ergo nec beati habebunt cognitionem peccatorum, quae commiserunt.

SED CONTRA est, quod August. dicit 20. de Civit. Dei (*cap. 14. a med.*), quod « quaedam divina vis aderit, qua fiet, ut cuncta peccata ad memoriam revocentur ».

Praeterea. Sicut se habet humanum iudicium ad testimonium exterius, ita se habet divinum iudicium ad testimonium conscientiae, ut patet 1. Reg. 16.: *Homo videt ea quae parent, Deus autem intuetur cor*: sed non posset perfectum

ARTICULUS I.

379

UTRUM GENERALE JUDICIUM SIT FUTURUM.

(S. Thom. 4. Dist. 47. q. 1. art. 1. q. 1. et seq.).

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod generale iudicium non sit futurum, quia, ut dicitur Nahum 1. (*versic. 9. secundum versionem LXX.*), non iudicabit Deus bis in idipsum: sed nunc Deus iudicat de singulis hominum operibus, dum post mortem unicuique poenas, vel praemia pro meritis tribuit, et dum etiam quosdam in hac vita pro bonis, vel malis operibus praemiatur, vel punit; ergo videtur, quod non sit aliud iudicium futurum.

2. PRAETEREA. In nullo iudicio executio sententiae praecedit iudicium: sed sententia divini iudicii quoad homines est de adeptione regni, vel exclusionem a regno, ut patet Matth. 25.; ergo cum modo aliqui adipiscantur regnum aeternum, et quidam excludantur ab ipso perpetuo, videtur quod aliud iudicium non sit futurum.

3. PRAETEREA. Propter hoc aliqua in iudicium oportet adduci, quia dubium est, quid de eis definiendum sit: sed ante finem mundi determinata est unicuique damnatorum sua damnatio, et cuique sanctorum sua beatitudo; ergo, etc.

SED CONTRA. Matth. 12. dicitur: *Viri Niniivitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam*; ergo post resurrectionem aliquod iudicium fiet.

Praeterea. Joan. 5. dicitur: *Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitae; qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii*; ergo videtur, quod post resurrectionem aliquod iudicium sit futurum.

RESPONDEO dicendum, quod sicut operatio pertinet ad rerum principium, quo producuntur in esse, ita iudicium pertinet ad terminum, quo res ad finem suum perducentur: distinguitur autem duplex Dei operatio: una, quae res primitus in esse produxit, instituens naturam, et distinguens ea quae ad completionem ipsius pertinent, a quo quidem opere Deus dicitur quiescere, Genes. 2.: *alia* eius operatio est, qua operatur in gubernatione creaturarum, de qua Joan. 5.: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*. Et ita etiam duplex eius iudicium distinguitur, ordine tamen converso: unum, quod respondet operi gubernationis, quae sine iudicio esse non potest; per quod quidem iudicium unusquisque singulariter pro suis operibus iudicatur, non solum secundum quod sibi competit, sed etiam secundum quod competit gubernationi universi: unde differtur unius praemiatio pro utilitate aliorum, ut patet Hebr. 11., et poenae unius ad profectum alterius cedunt. Unde necesse est, ut sit aliud iudicium universale correspondens ex adverso primae rerum productioni in esse, ut videlicet sicut tunc omnia processerunt immediate a Deo, ita tunc ultima completio mundo detur, unoquoque accipiente finaliter, quod ei debetur secundum seipsum; unde et in illo iudicio apparebit manifeste divina iustitia quantum ad omnia, quae nunc ex hoc occultantur, quod interdum de uno disponitur ad utilitatem aliorum, aliter quam manifesta opera exigere videantur. Unde etiam et tunc erit universalis separatio bonorum a malis, quia ulterius non erit locus, ut mali per bonos, vel boni per malos proficiant; propter quem profectum interim commixti inveniuntur

boni malis, quoadusque status huius vitae per divinam providentiam gubernatur.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quilibet homo et est singularis quaedam persona, et est pars totius generis humani; unde et duplex ei iudicium debetur: unum singulare, quod de eo fiet post mortem, quando recipiet iuxta ea quae in corpore gessit, quamvis non totaliter, quia non quoad corpus, sed quoad animam tantum: aliud iudicium debet esse de eo, secundum quod est pars totius humani generis; sicut aliquis iudicari dicitur secundum humanam iustitiam, etiam quando iudicium datur de communitate, cuius ipse est pars; unde et tunc quando fiet universale iudicium totius humani generis per universalem separationem bonorum a malis, etiam quilibet per consequens iudicabitur. Nec tamen Deus iudicabit bis in idipsum, quia non duas poenas pro uno peccato inferet; sed poena, quae ante iudicium complete inflicta non fuerat, in ultimo iudicio complebitur, postquam impii cruciabuntur quoad corpus, et animam simul.

AD SECUNDUM dicendum, quod propria sententia illius generalis iudicii est universalis separatio bonorum a malis, quae illud iudicium non praecedet: sed etiam nunc quoad particularem sententiam uniuscujusque, non plene praecessit iudicii effectus, quia etiam boni amplius post iudicium praemiabuntur, tum ex gloria corporis adjuncta, tum ex numero sanctorum completo: et mali etiam plus torquebuntur ex adjuncta poena corporis, et impleto in poenis numero damnatorum, quia quanto cum pluribus ardebunt, tanto magis ardebunt.

AD TERTIUM dicendum, quod universale iudicium magis directe respicit universalitatem hominum, quam singulos iudicandorum, ut dictum est (*in corp. art.*); quamvis ergo cuilibet homini ante iudicium erit certa notitia de sui damnatione, vel praemio, non tamen omnibus omnium damnatio, vel praemium innotescet: unde iudicium universale necessarium erit.

ARTICULUS II.

380

UTRUM JUDICIUM FIET PER LOCUTIONEM VOCALEM.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod iudicium illud, quantum ad disceptationem, et sententiam, fiet per locutionem vocalem, quia, ut Augustinus dicit 20. de Civ. Dei (*cap. 1. ante med.*), « per quot dies futurum hoc iudicium tendatur, incertum est »: sed non esset incertum, si illa quae in iudicio dicuntur futura, tantum mentaliter completerentur; ergo iudicium illud vocaliter fiet, et non solum mentaliter.

2. PRAETEREA. Gregorius dicit (*lib. 26. Mor. cap. 20. inter princ. et med.*), et habetur in litera (*4. Dist. 47.*): « Illi saltem verba iudicis audient, qui ejus fidem verbo tenuerunt »: hoc autem non potest intelligi de verbo interiori, quia sic omnes verba iudicis audient, quia omnibus et bonis, et malis nota erunt omnia facta aliorum; ergo videtur, quod iudicium illud vocaliter peragetur.

3. PRAETEREA. Christus secundum formam hominis iudicabit, in qua corporaliter ab omnibus possit videri; ergo eadem ratione videtur, quod corporali voce loquetur, ut ab omnibus audiatur.

SED CONTRA. August. dicit 20. de Civ. Dei (*cap. 14. a med.*), quod liber vitae, de quo Apoc. 20., « vis quaedam intelligenda est divina, qua fiet, ut

cuique opera sua bona, vel mala ad memoriam cuncta revocentur, et mentis intuitu mira celeritate cernantur, ut accuset, vel excuset scientia conscientiam; atque ita simul et omnes, et singuli iudicentur»: sed si vocaliter discuterentur merita singulorum, non possent omnes, et singuli iudicari simul; ergo videtur, quod illa discussio non erit vocalis.

Praeterea. Sententia proportionaliter debet testimonio respondere: sed testimonium, et accusatio, et excusatio erit mentalis, unde Rom. 2.: *Testimonium illis reddente conscientia ipsorum, et inter se invicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die cum iudicabit Deus occulta hominum*; ergo videtur, quod illa sententia, et totum iudicium mentaliter compleatur.

RESPONDEO dicendum, quod quid circa hanc quaestionem sit verum, pro certo definiri non potest; tamen probabilius aestimatur, quod totum illud iudicium et quoad discussionem, et quoad accusationem malorum, et commendationem bonorum, et quoad sententiam de utrisque, mentaliter perficietur: si enim vocaliter singulorum facta narrarentur, inaestimabilis magnitudo temporis ad hoc exigeretur; sicut etiam August. dicit 20. de Civ. Dei (*loc. cit.*), quod « si liber », ex cuius scriptura omnes iudicabuntur, ut dicitur Apoc. 20. « carnaliter cogitetur, qui ejus magnitudinem, aut longitudinem valeat aestimare? aut quanto tempore legi poterit liber, in quo scriptae sunt universae vitae universorum? » Non autem minus tempus requiritur ad narrandum ore tenus singulorum facta, quam ad legendum, si essent in libro materiali scripta: unde probabile est, quod illa, quae dicuntur Matth. 25., non vocaliter, sed mentaliter intelligenda sine esse perficienda.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod pro tanto dicit August. quod « incertum est, per quot dies hoc iudicium tendatur », quia non est determinatum, utrum mentaliter, vel vocaliter perficiatur: si enim vocaliter perficeretur, prolixum tempus ad hoc exigeretur: si autem mentaliter, in momento fieri poterit.

AD SECUNDUM dicendum, quod etiamsi iudicium fiat mentaliter tantum, verbum Gregorii salvari poterit, quia etsi omnibus innotescant sua, et aliorum facta, divina virtute hoc faciente, quae in Evangelio *locutio* dicitur, tamen illi qui fidem habuerunt, quam ex verbis Dei conceperunt, ex ipsis verbis iudicabuntur, quia dicitur Rom. 2.: *Qui in lege peccaverunt, per legem iudicabuntur*: unde quodam speciali modo dicitur aliquid his, qui fuerunt fideles, quod non dicitur infidelibus.

AD TERTIUM dicendum, quod Christus corporaliter apparebit, ut ab omnibus corporaliter iudex cognoscatur; quod quidem subito fieri poterit: sed locutio, quae tempore mensuratur, requireret immensam temporis longitudinem, si vocali locutione iudicium perageretur.

ARTICULUS III.

381

UTRUM TEMPUS FUTURI JUDICII SIT IGNOTUM.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod tempus futuri iudicii non sit ignotum: sicut enim sancti Patres expectabant primum adventum, ita nos expectamus secundum: sed sancti Patres sciverunt tempus primi adventus, sicut patet per numerum hebdomadarum, qui describitur Dan. 9.; unde et reprehenduntur Judaei, quod tempus adventus Christi non cognoverint, ut patet Luc. 12.: *Hypocritae, faciem coeli, et terrae nostis probare; hoc autem*

tempus quomodo non probatis? Ergo videtur, quod etiam nobis esse debeat determinatum tempus secundi adventus, quo Deus ad iudicium veniet.

2. PRAETEREA. Per signa devenimus in cognitionem signatorum: sed de futuro iudicio multa signa nobis proponuntur in Scriptura, ut patet Matth. 24. et Luc. 21. et Marc. 13.; ergo in cognitionem illius temporis possumus pervenire.

3. PRAETEREA. Dicit Apost. 1. Corinth. 10.: *Nos sumus, in quos fines saeculorum devenerunt*, et 1. Joan. 2.: *Filioli, novissima hora est*, etc.; cum ergo jam longum tempus transierit, ex quo dicta haec sunt, videtur quod saltem nunc scire possumus, quod ultimum iudicium sit propinquum.

4. PRAETEREA. Tempus iudicii non oportet esse occultum, nisi propter hoc quod quilibet sollicitus se ad iudicium praeparet, dum determinatum tempus ignorat: sed eadem sollicitudo remaneret etiam si certum esset, quia cuique incertum est tempus suae mortis « in quo », sicut dicit Aug. in epist. ad Esychium (*quae est 80. parum a princ.*), « quemcumque invenerit suus novissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi novissimus dies »; ergo non est necessarium, tempus iudicii esse occultum.

SED CONTRA est, quod dicitur Marc. 13.: *De die illo, vel hora nemo scit, nec angeli in coelo, nec Filius, nisi Pater*: dicitur autem Filius nescire, in quantum nos scire non facit.

Praeterea. 1. Thessal. 5.: *Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet*; ergo videtur, cum adventus furis in nocte sit omnino incertus, quod dies ultimi iudicii sit omnino incertus.

RESPONDEO dicendum, quod Deus per scientiam suam est causa rerum: utrumque autem creaturis communicat, dum et rebus tribuit virtutem agendi alias res, quarum sint causae, et quibusdam etiam cognitionem rerum praebet: sed in utroque aliqua sibi reservat; operatur enim quaedam, in quibus nulla creatura ei cooperatur; et similiter cognoscit quaedam, quae a nulla pura creatura cognoscuntur: haec autem nulla alia magis esse debent, quam illa quae soli divinae subjacent potestati, in quibus nulla creatura ei cooperatur. Et hujusmodi est finis mundi, in quo erit dies iudicii; non enim per aliquam causam creatam mundus finietur, sicut etiam esse incepit immediate a Deo: unde decenter cognitio finis mundi soli Deo reservatur; et hanc rationem videtur ipse Dominus assignare Act. 1.: *Non est, inquit, vestrum nosse tempora, vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate, quasi diceret: « Quae soli potestati ejus reservata sunt ».*

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in primo adventu Christus venit occultus, secundum illud Isa. 45.: *Vere tu es Deus absconditus, Deus Israel salvator*; et ideo ut a fidelibus cognosci posset, oportuit determinate tempus praedeterminare: sed in secundo adventu veniet manifeste, ut dicitur in Psal. 49.: *Deus manifeste veniet*, etc.: et ideo circa cognitionem adventus ipsius error esse non poterit; et propter hoc non est simile.

AD SECUNDUM dicendum, quod, sicut dicit Augustin. in epist. de die iudicii ad Esychium (*quae est 80. aliquant. ante med.*), « signa, quae in Evangeliiis ponuntur, non omnia pertinent ad secundum adventum, qui erit in fine; sed quaedam eorum pertinent ad tempus Jerusalem destructionis, quae jam praeteriit; quaedam vero, et plura pertinent ad adventum, quo quotidie venit in Ecclesiam, eam visitans spiritualiter, prout nos inhabitat per fidem, et amorem »; nec illa quae in Evangeliiis, vel in Epistolis ponuntur ad ultimum adventum spectantia, ad hoc possunt valere, ut determinate tempus iudicii

possit agnosci; quia illa pericula, quae praenuntiantur, nuntiantia vicinum Christi adventum, etiam a tempore primitivae Ecclesiae fuerunt, quandoque intensius, quandoque remissius: unde et ipsi dies apostolorum dicti sunt novissimi dies, ut patet Act. 2., ubi Petrus exponit illud verbum Joël. 2.: *Erit in novissimis diebus*, etc. pro tempore illo; et tamen ex illo tempore jam tempus plurimum transivit; et quandoque plures, et quandoque pauciores tribulationes in Ecclesia fuerunt: unde non potest determinari, quantum tempus sit futurum, nec de mense, nec de anno, nec de centum, nec de mille annis, ut August. in eodem libro (*seu epist. cit. a med.*) dicit. Sed etsi credantur in fine hujusmodi pericula magis abundare, non potest tamen determinari, quae sit illa quantitas periculorum, quae immediate diem iudicii praecedet, vel Antichristi adventum, cum etiam circa tempora primitivae Ecclesiae fuerint persecutiones aliquae adeo graves, et corruptiones errorum adeo abundarent, quod ab aliquibus tunc vicinus expectaretur, vel imminens Antichristi adventus; sicut dicitur in Ecclesiastica historia (*Euseb. lib. 6. cap. 6.*), et in lib. Hieronym. de Viris Illustribus (*cap.: Judas de septuaginta, etc.*).

AD TERTIUM dicendum, quod ex hoc quod dicitur, *novissima hora est*, vel ex similibus locutionibus, quae in Scriptura leguntur, non potest aliqua determinata quantitas temporis sciri: non enim est dictum ad significandum aliquam brevem horam temporis, sed ad significandum novissimum statum mundi, qui est quasi novissima aetas; quae quanto temporis spatio duret, non est definitum, cum etiam nec senio, quod est ultima aetas hominis, sit aliquis certus terminus definitus, cum quandoque inveniatur durare quantum omnes praecedentes aetates, vel plus, ut dicit Augustin. in lib. 83. *QQ. (q. 58. a med.)*; unde etiam Apost. 2. ad Thessal. 2. excludit falsum intellectum, quem quidam ex suis verbis conceperant, ut crederent diem Domini jam instare.

AD QUARTUM dicendum, quod etiam supposita mortis incertitudine, *dupliciter* ad vigilantiam valet incertitudo iudicii: *primo* quantum ad hoc quod ignoratur, utrum etiam tantum differatur, quantum est hominis vita; ut sic ex duabus partibus incertitudo majorem diligentiam faciat: *secundo* quantum ad hoc quod homo non gerit solum sollicitudinem de persona sua, sed de familia, vel civitate, vel regno, aut tota Ecclesia, cui non determinatur tempus durationis secundum hominis vitam. Et tamen oportet, unumquodque horum hoc modo disponi, ut dies Domini non inveniatur imparatos.

ARTICULUS IV.

382

UTRUM JUDICIUM FIET IN VALLE JOSAPHAT.

(4. Dist. 48. q. 1. art. 4.).

AD QUARTUM sic proceditur. Videtur, quod iudicium non fiet in valle Josaphat, aut in loco circumstante, quia ad minus oportet omnes iudicandos in terra stare, eos autem tantum elevari in nubibus, quorum erit iudicare: sed tota terra promissionis capere non posset multitudinem iudicandorum; ergo non potest esse, quod circa vallem illam sit futurum iudicium.

2. PRAETEREA. Christo in humanitate datum est iudicium, ut juste iudicet, quia injuste iudicatus est in praetorio Pilati, et sententiam injusti iudicii in Golgotha suscepit; ergo loca illa magis debent ad iudicium determinari.

3. PRAETEREA. Nubes fiunt ex resolutione vaporum: sed tunc nulla erit evaporatio, vel resolutio; ergo non poterit esse, quod *justi in nubibus obviam Christo in aëra rapiantur*; et sic oportebit et bonos, et malos esse in terra: et ita multo amplior locus requiretur, quam sit vallis ista.

SED CONTRA est, quod dicitur Joël. 3.: *Congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat, et disceptabo ibi cum eis.*

Praeterea. Act. 1. dicitur: *Quemadmodum vidistis eum ascendentem in coelum, ita veniet*: sed ipse ascendit in coelum de monte Oliveti, qui praeminet valli Josaphat; ergo et circa loca illa ad iudicandum veniet.

RESPONDEO dicendum, quod qualiter illud iudicium sit futurum, et quomodo homines ad iudicium convenient, non potest multum per certitudinem sciri: tamen probabiliter potest colligi ex Scripturis, quod circa locum montis Oliveti descendet, sicut et inde ascendit, ut idem esse ostendatur qui descendit, et qui ascendit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod magna multitudo in parvo spatio comprehendi potest: sufficit autem ponere quantumcumque spatium circa locum illum ad capiendum multitudinem iudicandorum; dummodo ab illo spatio Christum videre possint, qui in aëre praeminens, et maxima claritate refulgens, a longinquo inspicere poterit.

AD SECUNDUM dicendum, quod quamvis Christus per hoc quod iudicatus est injuste, iudiciariam potestatem meruerit, non tamen iudicabit in forma infirmitatis, in qua injuste iudicatus est, sed in forma gloriosa, in qua ad Patrem ascendit: unde locus ascensionis magis competit iudicio, quam locus ubi condemnatus est.

AD TERTIUM dicendum, quod nubes hic appellantur, ut dicunt quidam, quaedam densitates lucis resplendentis a corporibus sanctorum, et non aliquae evaporationes ex terra, et aqua. Vel potest dici, quod nubes illae generabuntur divina virtute, ad ostendendum conformitatem in adventu ad iudicium, et ascensionem, ut qui ascendit in nube, ad iudicium veniat. Nubes etiam propter refrigerium indicat misericordiam iudicantis.

QUAESTIO LXXXIX.

DE JUDICANTIBUS, ET JUDICATIS IN JUDICIO GENERALI,
IN OCTO ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de iudicantibus, et iudicatis in iudicio generali.

Circa quod quaeruntur octo.

- Primo. Utrum aliqui homines iudicaturi sint cum Christo.
- Secundo. Utrum voluntariae paupertati correspondeat iudiciaria potestas.
- Tertio. Utrum etiam angeli sint iudicaturi.
- Quarto. Utrum daemones exequentur sententiam iudicis in damnatos.
- Quinto. Utrum omnes homines in iudicio comparebunt.
- Sexto. Utrum aliqui boni iudicandi sint.
- Septimo. Utrum aliqui mali.
- Octavo. Utrum etiam angeli sint iudicandi.

judicium humanum esse de aliquo, nisi testes de omnibus, de quibus judicandum est, testimonium deponerent; ergo oportet, cum divinum judicium sit perfectissimum, quod conscientia teneat omnia, de quibus judicandum est: sed judicandum erit de omnibus bonis operibus, et malis, 2. Corinth. 5.: *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, etc.*; ergo oportet quod conscientia uniuscujusque retineat omnia opera quae fecit, sive bona, sive mala.

RESPONDEO dicendum, quod, sicut dicitur Roman. 2.: *In die illa, cum judicabit Dominus, testimonium unicuique sua conscientia reddet; et cogitationes erunt accusantes, et defendentes*: et quia oportet, quod testis, accusator, et defensor in quolibet judicio habeat eorum notitiam, quae in judicio versantur, in illo autem communi judicio omnia opera hominum in judicium venient, oportet quod omnium operum suorum quisque tunc notitiam habeat: unde conscientiae singulorum erunt quasi quidam libri continentes res gestas, ex quibus judicium procedet; sicut etiam in judicio humano registris utimur. Et isti sunt libri, de quibus Apoc. 20. dicitur: *Libri aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est vitae; et judicati sunt mortui ex his quae scripta erant in libro secundum opera ipsorum*: ut per libros, qui dicuntur sic aperti, ut Augustinus exponit 20. de Civit. Dei (*cap. 14. circ. med.*), « significantur sancti novi, et veteris Testamenti, in quibus Deus ostendit, quae mandata fieri jussisset »: unde Ricardus de Sancto Victore (*in tract. de Judiciar. Potest. in med.*) dicit: « Erunt corda eorum, quasi quaedam canonum decreta ». Sed per librum vitae, de quo subjungitur, intelliguntur conscientiae singulorum, quae dicuntur singulariter liber unus, quia una virtute divina fiet, ut cunctis ad memoriam sua facta revocentur: et haec vis, in quantum ad memoriam homini reducet sua facta, liber vitae dicitur. Vel per primos libros conscientiae intelliguntur, per secundum, sententia judicis in ejus providentia descripta.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis multa merita, et demerita a memoria exciderint, tamen nullum eorum erit, quod non aliquo modo maneat in suo effectu, quia merita, quae non sunt mortificata, manebunt in praemio quod eis redditur; quae autem mortificata sunt, manent in reatu ingratiitudinis, quae augetur ex hoc, quod homo post gratiam susceptam peccavit: similiter etiam demerita, quae non sunt per poenitentiam deleta, manent in reatu poenae, quae eis debetur; quae autem poenitentia delevit, manent in ipsa poenitentiae memoria, quam simul cum aliis meritis in notitia habebunt: unde in quolibet homine erit aliquid, ex quo possit ad memoriam sua opera revocare. Et tamen, ut Aug. dicit (*loc. sup. cit.*), principaliter ad hoc divina vis operabitur.

AD SECUNDUM dicendum, quod aliquae notae manent in conscientia singularum de operibus a se factis; nec oportet, quod notae istae sint reatus tantum, ut ex dictis patet (*in corp. et ad 1.*).

AD TERTIUM dicendum, quod quamvis charitas sit nunc causa dolendi de peccato, tamen sancti in patria erunt ita perfusi gaudio, quod dolor in eis locum habere non poterit; et ideo de peccatis non dolebunt, sed potius gaudebunt de divina misericordia, qua eis peccata sunt relaxata; sicut nunc etiam angeli gaudent de divina justitia, qua fit, ut deserti a gratia in peccatum ruant illi, quos custodiunt; quorum tamen saluti sollicitè invigilant.

AD QUARTUM dicendum, quod mali cognoscent omnia bona quae fecerunt; et ex hoc non minuetur eorum dolor, sed magis augmentabitur, quia maximus dolor est multa bona perdidisse; propter quod dicit Boët. in 2. de Consol. (*pros. 4. in princ.*) quod « summum infortunii genus est, fuisse felicem ».

ARTICULUS I.

377

UTRUM QUI LIBET POTERIT LEGERE OMNIA
QUAE SUNT IN CONSCIENTIA ALTERIUS.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod non quilibet poterit legere omnia, quae sunt in conscientia alterius: resurgentium enim non erit limpidior cognitio, quam nunc sit angelorum, quorum aequalitas resurgentibus promittitur (*Math. 22.*): sed angeli non possunt invicem in suis cordibus videre ea quae dependent a libero arbitrio; unde indigent locutione ad ea invicem innotescenda; ergo resurgentes non poterunt inspicere ea, quae continentur in conscientia aliorum.

2. PRAETEREA. Omne quod cognoscitur, aut cognoscitur in se, aut in sua causa, vel in suo effectu: sed merita, vel demerita, quae continentur in conscientia alicujus, non poterit alius cognoscere in seipsis, quia solus Deus cordi illabitur, et secreta ejus intuetur; similiter nec in causa sua, quia non omnes videbunt Deum, qui solus potest imprimere in affectum, ex quo procedunt merita, vel demerita; similiter etiam nec in effectu, quia multa demerita erunt quorum nullus effectus remanebit, eis totaliter per poenitentiam abolitis; ergo non omnia quae sunt in conscientia alicujus, poterit quilibet alius cognoscere.

3. PRAETEREA. Chrysostomus dicit (*hom. 31. super epist. ad Hebr. vers. fin.*), ut supra habitum est (*4. Dist. 17.*): « Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, et frequenter ea in conspectu Dei pronunties, et pro eis depreceris, citius illa delebis: si vero obliviscaris, tunc eorum recordaberis et nolens, quando publicabuntur, et in conspectu omnium amicorum, et inimicorum, sanctorumque angelorum proferentur »: ex hoc accipitur, quod illa publicatio poena est negligentiae, qua homo confessionem praetermittit; ergo illa peccata, de quibus homo confessus est, non publicabuntur aliis.

4. PRAETEREA. Solatium est alicui, si scit se habere multos socios in peccato, et minus verecundatur inde: si ergo quilibet peccatum alterius cognosceret, cujuslibet peccatoris erubescencia multum minueretur; quod non competit; ergo non omnes omnium peccata cognoscent.

SED CONTRA. Super illud 1. Cor. 4.: *Illuminabit abscondita tenebrarum*, dicit Gloss. (*interl.*): « Gesta, et cogitata, bona, et mala tunc aperta erunt omnibus, et nota ».

Praeterea. Omnium bonorum peccata praeterita aequaliter erunt abolita: sed quorundam sanctorum peccata sciemus, sicut Magdalenae, et Petri, et David; ergo pari ratione aliorum peccata electorum scientur, et multo magis damnatorum.

RESPONDEO dicendum, quod in ultimo, et in communi judicio oportet quod divina justitia omnibus evidenter appareat, quae nunc in plerisque latet: sententia autem condemnantis, vel praemiantis justa esse non potest, nisi secundum merita, vel demerita proferatur; et ideo sicut oportet, quod iudex, et assessor judicis merita causae cognoscant, ad hoc quod justam sententiam proferant, ita oportet, ad hoc quod justa sententia appareat, quod omnibus sententiam cognoscentibus merita innotescant: unde quia sicut cuilibet nota erit sua praemiatio, et sua damnatio, ita et omnibus aliis innotescet, oportet quod sicut quilibet sua merita, vel demerita reducet ad memoriam, ita etiam

et aliena suae cognitioni subiaceant. Et haec est probabilior, et communior opinio, quamvis contrarium Magister in litera (4. Dist. 43.) dicat, scilicet quod peccata, quae sunt per poenitentia deleta, in iudicio aliis non patefient: sed ex hoc sequeretur, quod nec etiam poenitentia de peccatis illis perfecte cognoscatur, in quo multum detraheretur sanctorum gloriae, et laudi divinae, quae tam misericorditer sanctos liberavit.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod omnia merita praecedentia, vel demerita facient aliquam quantitatem in gloria, vel miseria hominis resurgentis; et ideo ex exterioribus visis poterunt cuncta in conscientia videri, et praecipue divina virtute ad hoc operante, ut sententia iudicis justa omnibus appareat.

AD SECUNDUM dicendum, quod merita, vel demerita poterunt aliis ostendi in suis effectibus, ut ex dictis patet (art. praec. ad 1.), vel etiam in seipsis per divinam virtutem, quamvis ad hoc virtus intellectus creati non sufficiat.

AD TERTIUM dicendum, quod publicatio peccatorum ad ignominiam peccantis est effectus negligentiae, quae committitur in omissione confessionis: sed quod peccata sanctorum revelentur, non poterit eis esse in erubescantiam, vel verecundiam, sicut nec Mariae Magdalenae est in confusionem, quod peccata sua publice in Ecclesia recitantur, quia verecundia « est timor ingloriationis », ut Damasc. dicit (lib. 3. Orth. Fid. cap. 15.), quae in beatis esse non poterit. Sed talis publicatio erit eis ad magnam gloriam, propter poenitentiam quam fecerunt; sicut et confessor approbat eum qui magna scelera fortiter confitetur: dicuntur autem peccata esse deleta, quia Deus non videt ea ad puniendum.

AD QUARTUM dicendum, quod ex hoc quod peccator aliorum peccata inspicit, in nullo sua confusio minuetur, sed magis augebitur, in alieno vituperio suum vituperium magis agnoscens. Quod enim ex tali causa confusio minuat, contingit ex hoc, quod verecundia respicit aestimationem hominum, quae ex consuetudine redditur levior: sed tunc confusio respiciet aestimationem Dei, quae est secundum veritatem de quolibet peccato, sive sit unius tantum, sive multorum.

ARTICULUS III.

378

UTRUM OMNIA MERITA, VEL DEMERITA PROPRIA, ET ALIENA UNO INTUITU AB ALIQUO VIDEBUNTUR.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod non omnia merita, vel demerita propria, et aliena ab aliquo uno intuitu videbuntur: ea enim quae sigillatim considerantur, non videntur uno intuitu: sed damnati sigillatim considerabunt sua peccata, et ea plangent; unde dicit Sap. 5.: *Quid nobis profuit superbia?* Ergo non omnia videbunt uno intuitu.

2. PRAETEREA. Philos. dicit in 2. Topic. (cap. 4. loc. 33.) quod « non contingit simul plura intelligere »: sed merita, et demerita propria, et aliena non videbuntur nisi intellectu; ergo non poterunt simul omnia videri.

3. PRAETEREA. Intellectus damnatorum non erit post resurrectionem limpidior, quam nunc sit beatorum, et angelorum, quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species innatas: sed tali cognitione angeli non vident plura simul; ergo nec tunc damnati poterunt omnia facta simul videre.

SED CONTRA. Super illud Job 8.: *Induuntur confusione*, dicit Gloss. (ordin.): « Viso iudice, mala omnia ante oculos mentis versabuntur »: sed iudicem subito videbunt; ergo similiter mala, quae commiserunt, et eadem ratione omnia alia.

Praeterea. August. 20. de Civ. Dei (cap. 14. a med.) habet pro inconvenienti, quod legatur aliquis liber materialis in iudicio, in quo facta singulorum sunt scripta, eo quod nullus valeat aestimare illius libri magnitudinem, vel quanto tempore legi posset: sed similiter etiam non posset aestimari tempus, quantum oporteret ponere ad considerandum omnia merita, et demerita sua, et aliena ab aliquo homine, si successive diversa videat; ergo oportet ponere, quod omnia simul videat unusquisque.

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc est duplex opinio: quidam enim dicunt, quod omnia merita, et demerita simul aliquis videbit, sua, et aliena, in instanti; quod quidem de beatis facile credi potest, quia omnia in Verbo videbunt; et sic non est inconveniens, quod simul plura videant: sed de damnatis, quorum intellectus non est elevatus, ut possint Deum videre, et in eo omnia alia, est magis difficile. Et ideo alii dicunt, quod mali simul omnia videbunt in genere peccata sua, et aliena; et hoc sufficit ad accusationem illam, quae debet esse in iudicio, vel ad absolutionem: non autem videbunt omnia simul, descendendo ad singula. Sed hoc etiam non videtur consonum dictis Augustini 20. de Civ. Dei (loc. sup. cit.), qui dicit, quod omnia mentis intuitu enumerabunt; quod autem in genere cognoscitur, non enumeratur. Unde potest eligi media via, quod singula considerabunt, non tamen in instanti, sed in tempore brevissimo, divina virtute ad hoc adjuvante: et hoc est, quod dicit August. ibid. quod « mira celeritate cernentur »: nec est hoc impossibile, quia in quolibet parvo tempore sunt infinita instantia in potentia.

Et per hoc patet responsio AD OBJECTA in utramque partem.

QUAESTIO LXXXVIII.

DE JUDICIO GENERALI, TEMPORE, ET LOCO, IN QUO FIET, IN QUATUOR ARTICULOS DIVISA.

Deinde considerandum est de iudicio generali, tempore, et loco, in quo fiet.

Circa quod quaeruntur quatuor.

Primo. Utrum generale iudicium sit futurum.

Secundo. Utrum quantum ad disceptationem fiet per vocalem locutionem.

Tertio. Utrum fiet tempore ignoto.

Quarto. Utrum fiet in valle Josaphat.